

DOCUMENTE PRIVIND MONUMENTELE ARHEOLOGICE ROMANE¹ DE LA ULPIA TRAIANA SARMIZEGETUSA

IOAN PLEȘA

OCTAVIAN ROTAR

Meleagurile hunedorene, vechi vatră a continuității populației autohtone, au jucat un rol deosebit în perioada dacică și romană, fapt dovedit cu prisosință de nenumăratele urme arheologice, de izvoarele scrise și de cele transmise oral. După cucerirea Daciei, între anii 108—110 e.n. Traian pune bazele orașului Ulpia Traiana Sarmizegetusa¹, identificat arheologic pe teritoriul comunei Sarmizegetusa (județul Hunedoara). El va juca un rol deosebit în procesul de romanizare a provinciei. Ridicat cu scopul de a fi centrul politic, economic și religios al provinciei Dacia și purtând numele împăratului, dar și al capitalei dacice, noul oraș trebuie să fi fost deosebit de frumos, realizat după cunoscuta artă și tehnică romană. Secolele au trecut însă, orașul s-a ruinat, acoperindu-se de pulbere. Desigur, tradiția orală a transmis din generație în generație știri despre el, precum și denumirile diferitelor locuri.

Secole în șir, „pietrele“ descoperite s-au folosit la construcții sau pentru alte scopuri de către populația locală. În prima jumătate a secolului al XIX-lea ruinele orașului roman au intrat în atenția unor cercetători pasionați hunedoreni ca: Abel Kerekes, Ludovic Brüz și dr. Andrei Fodor. Acesta din urmă, semnalează la 3—5 sept. 1854, în cadrul sesiunii științifice din Cluj a medicilor și naturaliştilor, prezența numeroaselor urme arheologice pe meleagurile hunedorene².

Odată semnalate, ele intră în atenția unei sfere mai largi de preocupări, fie cu scopuri științifice, fie pentru constituirea unor colecții sau pur și simplu pentru înfrumusețarea diferitelor locuințe.

Este interesant faptul semnalat la 2 august 1878 de către viceprotopopul Ioan Ianza din Grădiștea Hațegului (Sarmizegetusa n.a.), care raportează superiorilor săi că prin zonă vin mulți străini pentru achiziționarea de antichități, pe care le duc „în toate părțile și se laudă cu ele“³.

În aceste condiții noul episcop al Lugojului, Victor Mihali de Apșa⁴, în dieceza căruia intra și vicariatul Hațegului⁵, ordonă încă de la începutul anului 1876 viceprotopopului din Sarmizegetusa să cumpere pe

¹ D. M. Pippidi, *Dicționar de istorie veche a României*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, pp. 600—602.

² I. Frățilă, N. Wardegger, *Societatea de istorie și arheologie a comitatului Hunedoara*, în *RevArh.*, nr. 2/1970, p. 517.

³ Arh. Stat. Alba, fond Episcopia română unită Lugoj — actele episcopului Victor Mihali de Apșa, dos. 48/1878, fila 6.

⁴ *Sematismul veneratului cler al Arhidiecesei Metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș pre anul domnului 1900 — De la Sînta Unire 200*, Blaj, 1900, p. 50.

⁵ I. Radu, *Istoria Vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Lugoj, 1913, p. 115, nota 1.

seama lui toate obiectele ce se vor descoperi în ruinele Ulpiei Traiana, cu scopul de a institui la Lugoj un muzeu de antichități⁶.

Timp de mai mulți ani (1875—1878), viceprotopopul Ioan Ianza a colecționat și expediat la Lugoj numeroase obiecte arheologice de mare valoare. Născut în Blaj și educat în școlile blăjene, Ioan Ianza depune multă pasiune pentru salvarea acestor importante vestigii ale istoriei românilor. Ca urmare a erudiției sale și a meritelor sale profesionale, a fost promovat în anul 1884 ca vicar la Hațeg, unde a slujit până la sfârșitul vieții⁷.

Cercetările noastre au scos la iveală un număr de 11 documente, din arhiva personală a episcopului de Lugoj, Victor Mihali, cuprinse cronologic între 30 martie 1876 și 29 august 1878, reprezentând 8 scrisori și 3 chitanțe sau adevărinite de primire a unor sume de bani, toate emise de către viceprotopopul Ioan Ianza și adresate episcopului său. Ele se referă la vestigiile romane de la Ulpia Traiana, la achiziționarea și la transportarea lor la Lugoj (vezi anexele 1—11)⁸.

Din scrisori aflăm câteva lucruri deosebit de interesante. Mai întâi se fac câteva precizări în legătură cu locurile de unde s-au scos diferite piese cu importanță arheologică. Cele mai multe s-au identificat chiar pe locul ruinelor vechiului oraș roman⁹, altele în grădinile sau curțile diferiților locuitori din comună¹⁰. Câteva au fost descoperite pe locurile numite „Drașcovu“, „Între câi“ și pe „drumul lui Traian“, situat în partea de răsărit a localității¹¹.

Numărul mare de obiecte descoperite și cerința mare din partea cumpărătorilor a făcut ca Hațegul să devină în acea perioadă un fel de tîrg de antichități¹².

Între obiectele colecționate și expediate la Lugoj de Ioan Ianza găsim mai multe pietre funerare cu inscripții sau fără inscripții, pedestale, stilpi și frontispicii diferite, forme figurate simbolice ca lei și vulturi avînd în ghiare mieii sau viței, capete sau trupuri de oameni civili sau militari și diferite sfesnice, toate confecționate din marmoră, gresie sau roci mai dure, lămpi și frînturi de oale din ceramică, bucăți de mozaic, monede de bronz și argint cu chipul lui Traian, sau „a lui Filip“ și altele¹³.

Prețurile cu care le achiziționează diferă. Astfel, odată plătește 40 de florini valută austriacă pentru 4 bucăți de diferite mărimi, altădată aceeași sumă pentru 6 bucăți, dar cu o altă ocazie abia 10 florini pentru 3 bucăți¹⁴. Totul depindea, desigur, de cererea și oferta părților.

Ianza nu este însă un simplu achizitor. Dovedind cunoștințe de limba latină și de cultură generală, el se face util descriind obiectele cele mai importante, măsurîndu-le, descifrîndu-le și desenîndu-le¹⁵. Pentru cele mai fragile, recomandă încadrarea în rame de lemn pentru protecție¹⁶.

⁶ Arh. St. Alba, fond cit., dos. 4/1876—1877, fila 31 și dos. 48/1878, filele 5—6.

⁷ I. Radu, *op. cit.*, p. 129.

⁸ Documentele au fost depistate de către Octavian Rotar.

⁹ Arh. St. Alba, fond cit., dos. 4/1876—1877, filele 31, 99—101 și dos. 48/1878, fila 13.

¹⁰ Idem, dos. 48/1878, filele 6—6.

¹¹ Idem, dos. 28/1878, fila 11 și dos. 48/1878, filele 5.

¹² Idem, dos. 4/1876—1877, fila 100.

¹³ Vezi documentele cuprinse în anexele I, II, III, V, VI, IX și XI.

¹⁴ Idem, doc. nr. II, VIII și XI.

¹⁵ Idem, doc. nr. I, III, V și LX.

¹⁶ Loc. cit., fond cit., dos. 4/1876—1877, fila 99.

Mijloacele de transport obișnuite au fost carul sau căruța. Pentru o asemenea încărcătură grea, pe distanța Sarmizegetuza — Lugoj se plăteau între 10 și 16 florini¹⁷. Uneori se trimiteau obiectele prin studenții ce plecau la cursurile „preparandiei“ din Lugoj, care le luau în carul cu bagajele proprii¹⁸. Întrucât expedierea sub formă de colete cu trenul, prin Hațeg, era incomodă și destul de costisitoare, se pare că acest mijloc nu a fost utilizat¹⁹.

Foarte interesante sînt unitățile de măsură pe care le folosește Ianza. El măsoară monumentele în „riffi“, „siucu“ sau „orgii“²⁰ desigur unități de măsură care au ieșit de mult din uz.

Scriind episcopului Mihali despre obiectele găsite și expediate, Ianza informează uneori că ele au fost utilizate pentru diferite scopuri de către posesorii lor. Astfel, pe o piatră de pedestal, așezată pe doi stilpi de marmură, un italian a săpat o „moară de sare“, utilizată în gospodăria viceprotopopului²¹.

Nu ne-am propus în cele de mai sus altceva, decît să semnalăm rolul documentelor de arhivă în depistarea unor bunuri patrimoniale și de a sugera celor interesați o eventuală cercetare asupra sortii acestor bunuri, plecate de mult de pe meleagurile hunedorene²².

ANEXE

I

1876, martie, 30, Grădiște (Sarmizegetusa n.n.)

Scrisoarea viceprotopopului Ioan Ianza din Grădiște adresată prepozitului Episcopiei greco-catolice române din Lugoj, prin care întreabă dacă poate achiziționa și la ce prețuri antichitățile descoperite la Ulpia Traiana, ca urmare a dispozițiilor ce le-a primit de la episcop. La sfîrșitul scrisorii sînt desenate cîteva dintre obiectele în cauză.

Illustissime Domnule
Preposite

Nu știu deca Ill sa D. Eppu se afla a casa? — er déca nu, — sunteți rogatu alu incunoscîn'a unde va fi inse cu poșta prima despre urmatoarele:

Mia fostu concediutu că orice anticități se voru descoperi in ruinele Ulpiei-Trajane, se ve cumpăru pre sēma Ill Sale.—

Togma acumu a aflatu unu omu de ai nostri doue darabe pietri cu inscripțiunile și formatulu aci aclusu, asemenea și duoi Vulturi de pietra unulu întregu, altulu foră de capu inse totuși frumosu ținendu in ghiara unu mielu, ambi de mărime cam de cîte unu siucu si jumetate.

Fiendu inse si unu posesore în tergu cu acelu omu — si promitiendui că cătu va da altulu i va da si elu — numai selu ascepte pana va veni nepotulu seu la Pasci acasa.

Așa suptscrișulu rogu pe Ill Sa ca numai decitu sâmi scrie cătu asi poté promite? de altmentrea potiu spune înainte că licitațiunea între amendoi se va sui pote și pînă la 50 fl v. aus. — care suma de bani la totu casulu debe să o am o mana ca să poțiu despune despre ea; — despre ce ve si rogu a scrie ca să-mi trimita deca cumva va avé de cugetu ale cumpara.

¹⁷ Idem, fila 38, dos. 29/1878, fila 11 și dos. 29/1878, fila 10.

¹⁸ Idem, dos. 48/1878, fila 5.

¹⁹ Idem, dos. 4/1876—1877, fila 102 și dos. 21/1878, fila 9.

²⁰ Idem, dos. 21/1878, filele 9—10 și dos. 4/1876—1877, filele 31—32.

²¹ Idem, dos. 48/1878, filele 5 și 11.

²² Această temă a fost tratată recent de V. Wollmann (cf. *Sargetia*, XI—XII, 1974—1975, p. 307—316).

Tempulu inse se nu se amâne cu 4 acolo, ci cu poșta venitoare se capatu res-
punsu si bani.

Daca totuși numi va succede a cumpăra tienendu-me stensu de cuvintulu III.
Sale până câtu asi pote se dau la catu deca ar intrece suma de 50 fl. — banii mi
voiu tiene de stensa detorinția numai decātu ai reîntorna —

Intre altele cu profundu respecte Ill Vostre

Grădisce 30/3 1876

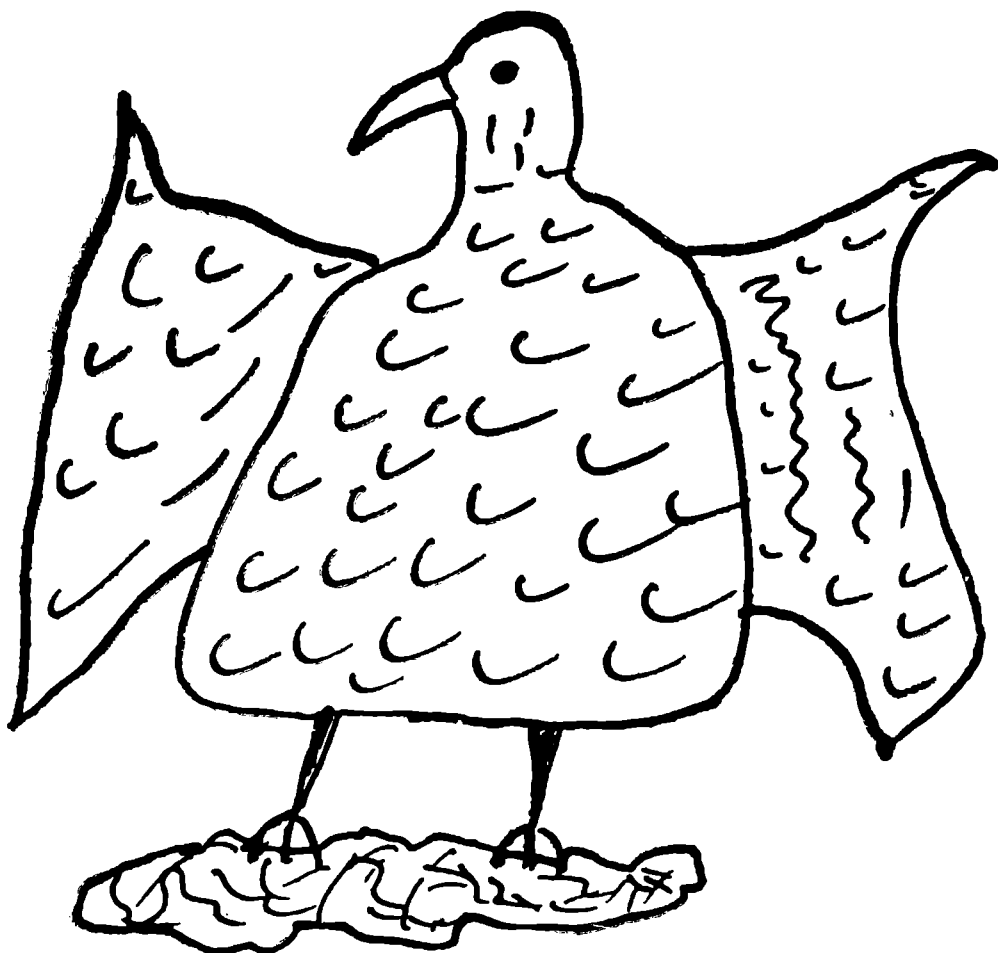
Plecatu

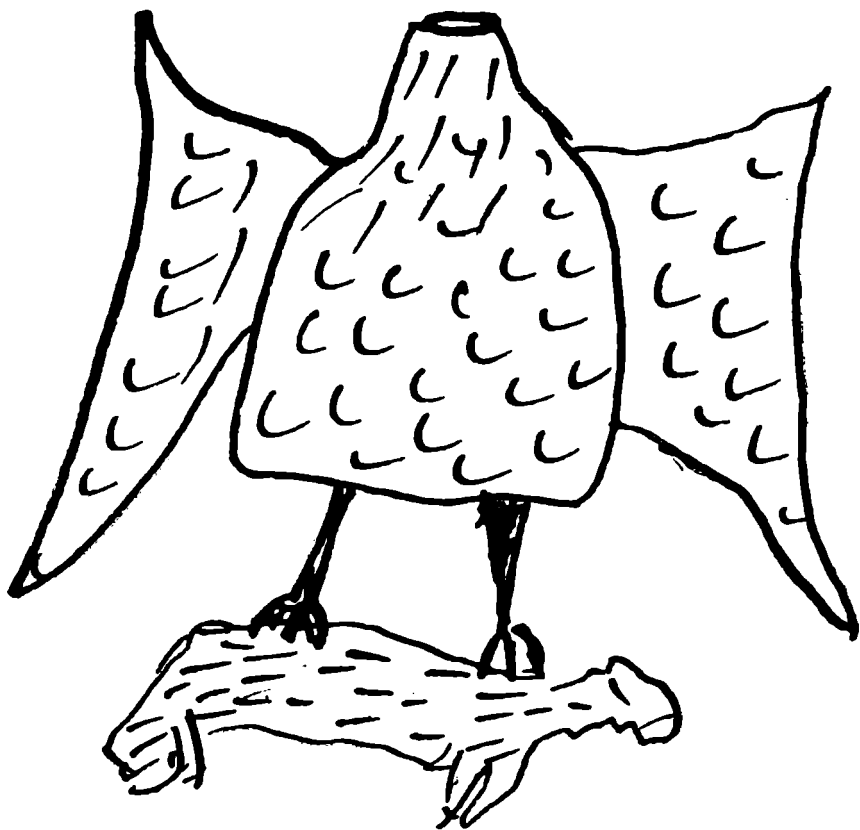
Ioane Ianza

v. Protopop

Pe verso.

Pr 3 aprilie 1876 d

cu capu ruptu

Filiala Arhivelor Statului jud. Alba, fond: Episcopia română unită Lugoj, actele episcopului Victor Mihaly de Apșa, dos. nr. 4/1876—77, filele 31—32.

II

1876, aprilie 18, Grădiște (Sarmizegetusa n.n.).

Scrisoarea viceprotopopului Ioan Ianza din Grădiște adresată episcopului din Lugoj prin care raportează că a cumpărat diferite obiecte arheologice, în sumă de 46 de florini valută austriacă. Se anunță că obiectele vor fi transportate la Lugoj cu carul.

Illustrissime Domne Episcopo!
mie Prea gratosu Perente.

Pre bacea multu stimatei scrisori a Ill vostre dein 3 Anprilie a.c. — me am silitu a cumpăra pietrile desuptu cestiune, tote, deorace unu darabu fera altulu nu a voitu se venda.

Dupace inse nece întrunu chipu nu am mai multu desbate, am liqui-datu suma de 40 fl. după aci alaturata quita.

Deci dein suma de 50 fl primită, a mai rămas 10 fl. v. aus.

Dein aceștia am spesatu 3 fl v. aus. cu vectură pana la Hațiegu mergandu la posta dupa bani — neavându altu cenev încreditu a tramite togma dupa bani.

Pentru 4 fl v.aus. ve trametu asemenea unu Leu de pietra cumpăratu mai de multu.

I. O. M.
AETERNO
PRO SALVTE
IANVARI ✓ AVG
EX ✓ ARCAR ✓
ET VIŢAE TREI
TES ✓ EIVS ✓
FL ✓ BELICVS ✓ EX
VOTO

Inaltimea acco
tei va fi cam mci
buna de 1/2 orgie.
grosimea e quadra
ta

I. O. M.
AETERN.
T ✓ FLAPER
SCRIB ✓ COL
LXV. OTO.

Lungimea cam
de 1 Rif., gro
simea ei' quadra
ta. - Chiar
acuratu nu se
cunosce scriso
rea tota

Pentru 1 fl v.aus. am mai cumparat anticitatiile, ceste marunte, anume 3 dărabă de lampe /mecs/ dărabă de ôle — unu darabu de mosaicu, si alte 8^{ve} si forme fesnice.

Pentru 2 darabe bani de arame si 1 de argintu cu inscriptiunea lui Trajanu si fiseonomia lui si a lui Filipu 1 fl v.a.

Pentru că a âmblatu multu unu omu desbatîndu la cumpăratu, si transportarea loră pana la mene si rachie 1 fl. v.a.

Deci suma totală 50 fl. v.a.

Sperându Illme! cumca veți lua în drépta considerare tote cele specificate cu tote acuratatea dein partea mea, ca unu fiu totdeauna ascultătoriu si cu alta ocasiune déca Ve va fi cu plăcere ami mai concrede ve voiu fi celu mai fidelu servitoriu.

Etorandu Arhiereasca binecuvîntare sarutindu s. dreaptă sum.

Ill voastre

Gradisce 18.4.876

Celu mai plecat fiu
Ioane Ianza
v. Protopop

P.S. Vectura pana la Lugosiu o am togmitu cu Adam Sgârcea cu 10 fl v.aus.
Am mai pachetatu încă una piatră fără inscripțiune, înse florata de la mene. — Unu dinte nu sciu de ce. Porcu selbatecu.

Vulturii după descrierea prima au plecatu în starea arată, adică unul cu capu — Altu feră capu. Ianza

Pe verso

P.S. 21 aprilie 1876

t

Filiala Arhivelor Statului județul Alba, fond: Episcopia română unită Lugoj, actele episcopului Victor Mihaly de Apșa, dos. 4/1876—77, filele 38—39.

III

1877, noiembrie 8, Grădiște (Sarmizegetusa n.n.)

Scrisoarea viceprotopopului Ioan Ianza adresată episcopului din Lugoj prin care îl anunță că a achiziționat noi monumente arheologice funerare cu inscripții și chipuri umane din marmoră și gresie. Propune protejarea celor fragile în rame de lemn. La sfârșitul scrisorii sînt desenate 4 monumente funerare.

Illustrissime Domne

Episcopo!

Mé ve-ți lierta că Ve incomodezu erași cu unele inscripțiuni aflate pe petri antice — romane în ruinele nostre! După alaturatele aci deliniature si anume la I^a se afla crepata după cumu se vede trăsura mea de pena — asemenea și a II^a a cu aceea observare că dăraabe sînt afară de la cea de su II unde se vede semnatu că lipsesce.

A III e togma asia de mare si formatului ca la cea tramisă. numai cătu ca e peatra de nasipu (Sandstein) dein care cauza sau si mancatu literele, fără eu leam mai deresu pe unde am preceptu dupa cumu se vede in delineatura.

Mai am încă una ca si cea a lui Severus Aug. de mare icóna, inse nu se cunoasce chiar bene figura.

Asemenea dăraabe de figuri ca S. Aug. mai amu însă feră a pote forma din ele intregu.

Mai am încă o figură de barbatu după deliniatura a IV a ruptă însă togma în doua peste mijlocu.

Tôte acestea pietrii sau aflu în acel locu unde sau aflu Sev. Aug. si Tib. Cl Ianuarius.

Ceste mici rupte se potu bene folosi făcîndu-se rame de lemn.

Pretiuu peste totu si cu cea mare mi constau mai bene de 10 fl — deoarece leamu luat pe randulu, ér cu cea mare de nasipu am necăjitu multu cu scosul afară si vectura, căci oamenii noștri nu faci nemica deca nu au beutura.

Deci umilitu me rogu se benevoiți ami rescrie ave-Ti Ill vostra volia de acele sau ba? Ele tote se afla la mene cumpărate și solvite.

5 fl sum inca detoriu Ill voastre, așa se benevoi-Ti a dispune speduirea lor.

Cea mare pote cu alta ocașiune cându voiui mai pote capata mai multe; — dar, ceste mici sar' poté într-o lădiția mica și pe calea ferată spedui, căci toate nu vor apăsa mai mult de 5 chile.

Intru asceptarea rezultatului sărutîndu S. dreapta etorandu arhiereasca bine-cuvîntare sum

Ill Voastre

Grădiște 8/11 s.n. 1877

Supusu fiu
Ioane Ianza
v. Protopop

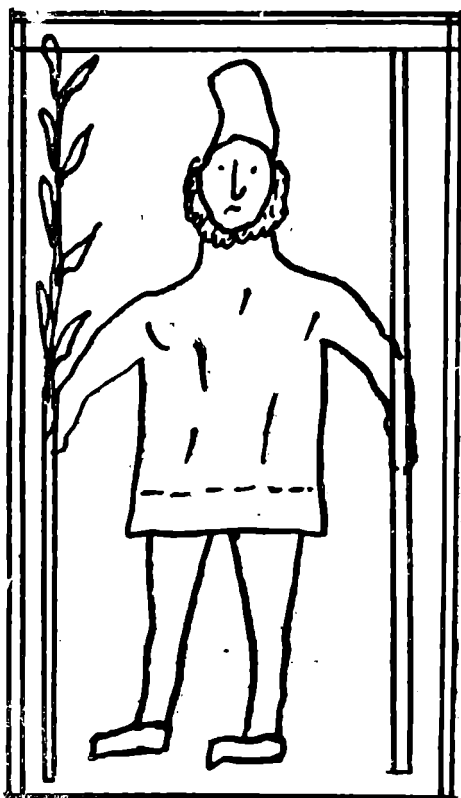
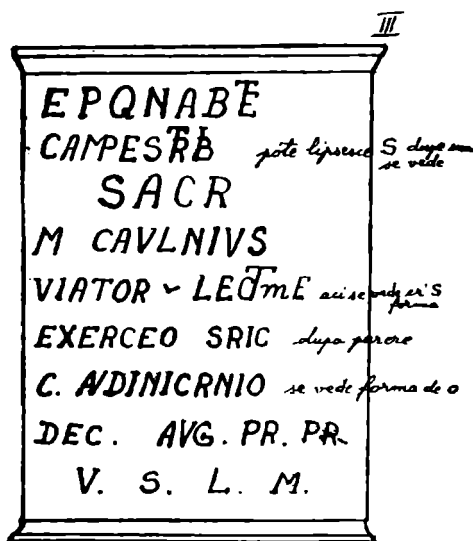
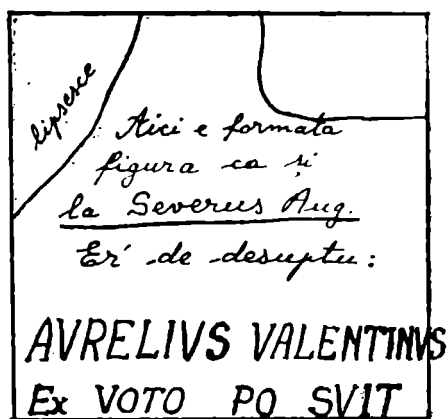
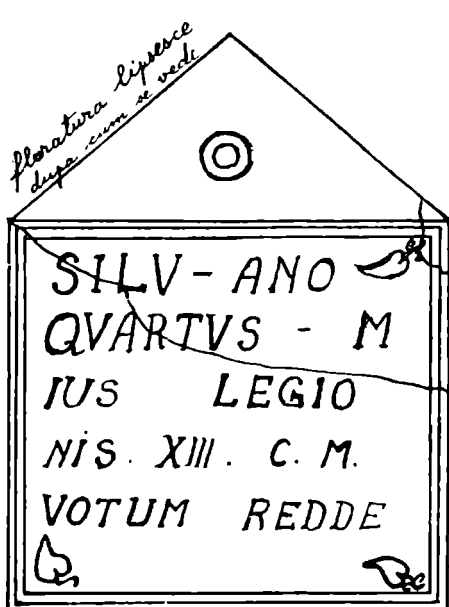
Pe verso

P.S. 12 noiembrie 1877

N.B. Toate santu dein marmore frumoasă — numai cea de sub III nu.

Ianza

A voitu acelasi a merge să le veandă ceste la Hatiegu, dar cu mare silă lam abătutu 10 fl. v.a.

Filiala Arhivelor Statului jud. Alba, fond Episcopia română unită Lugoj, actele episcopului Victor Mihaly de Apșa, dos. nr. 4/1876—1877, filele 99—101.

1877, noiembrie 29, Grădiște (Sarmizegetusa n.n.)

Scrisoarea viceprotopopului Ioan Ianza din Grădiștea adresată episcopului din Lugoj prin care se scuză că nu a trimis încă anticlitățile mai mici, întrucât expedierea pe calea ferată este prea costisitoare.

Illustrissime Domne
Episcope!

Primindu gratioasa Ill vostre, Epistola cu 10 fl v. austr. mi liau libertate a vă face cunoscutu pentruce nu am spediutu înca anticlitățile cele merunte; și anume;

Eu veam fostu scrisu că voru avea greutate de vreo 5 chile, pe cînd după ce le-am pachetatu, măsurîndule au 18 chile și asia cugetîndu a fi mai cu scopu se ramîna încă aci — pana la alta dispunere a Ill Voastre, ca la speșele făcîndu cu ele pana la stațiunea calei ferate de 3 mile, și porto loru adăugîndu-se încă ceva mai cere unu omu cu ocașiune privată până la Lugoj, să trimitu și piatra cea mare.

Asceptu deci dispozițiunea ulterioară a Ill Vostre.

Etorîndu Arhieriasca benecuvîntare sîrutîndu s. dreapta remanu

Ill Voastre
Gradișce 29.11.1877
Supusu fiu
Ioane Ianza
v. Protopop

Filiala Arhivelor Statului jud. Alba, fond. Episcopia română unită Lugoj, actele episcopului Victor Mihaly de Apșa, dos. nr. 4/1876—1877, f. 102.

V

1878, martie 14/2, Grădiște (Sarmizegetusa n.n.)

Scrisoarea viceprotopopului Ioan Ianza din Grădiște adresată episcopului din Lugoj prin care îi face cunoscut că a mai găsit o piatră funerară de marmoră albă cu inscripții și un leu mare de piatră. Piatra funerară este desenată în scrisoare.

Illustrissime Domne
Episcope!

Me ve-Ti lierta că pana acumu înca totu nu am speditu petrile deja de Ill voastra comite a le trimite — Ve am fostu scrisu că cu calea ferată înca vine scumpu și ista mai fiendu și cea mare cugetatu se le trametu odata asceptîndu de la Ill voastra dispunere, inse si erna a fost gree, remenîndu până acumu.

În 12 Martiu se aflatu încă o piatra ca de unu Rifu de înalta formatului totu ca la celea mari înse laturea înaltîmei de susu până diosu rupta așa cătu după parerea mea, câte 2—3 litere nu se află la inscripțiune; Er inscripțiunea după cumu am potut-o decopia e acesta;

ruptura e pr se afla trase lineele ceste strembe.

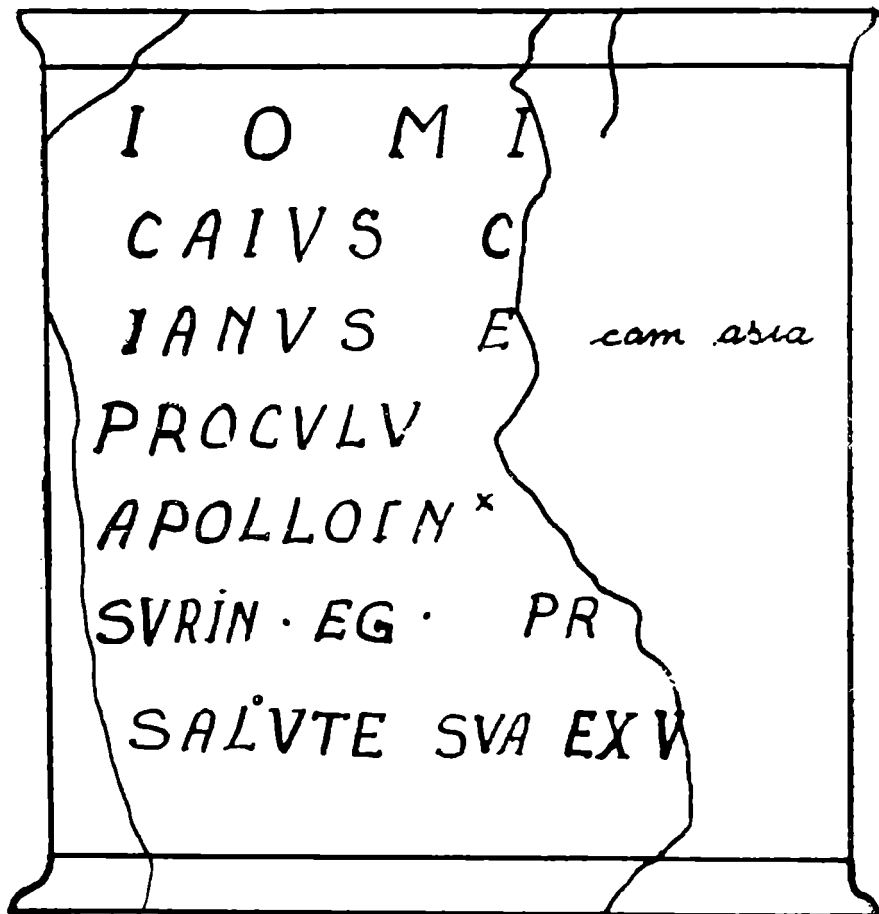
Piatra e la mene acasă — ce ve-ți promite Ill voastră pe ea asia se va dá, — piatra e de marmoru albu.

Daca cumva Ill Voastra ve-Ti avea placere si de unu Leu mare de piatra, întregu, pe piatra nu de marmore facutu înse totusitare, — nu ca cea de nasipu — ve potiu servi carele asemenea pe afla la mene. — e de marimea cum pare în lungime ca de doi Riffii fără un pătrariu și înaltu la capu de unu rifu mai bene.

De greu va fi mai greu ca o piatra din cele spedite mari.

Deci cugeta ca deca se va îndrepta tempulu si drumulu sar pote tote spedui pe o caruță bună.

Asceptîndu înalta dispozițiune sîrutîndu-ve s drepte român.

** N.H. Ar putea fi și APULLUM întrucât
autorul desenului a scris literele O
destul de deschise în partea superioară*

III Vostre

Grădișce 14/2 martii 1878

Supus fiu
Ioan Ianza
v. Protopop

Pe verso

Pr 19 Martie 1878

21/3 1878 i-am speditu 10 fl pentru ambele in cele scrise

Filiala Arhivelor Statului jud. Alba, fond Episcopia română unită Lugoj,
actele episcopului Victor Mihali de Apșa, dos. nr. 21/1878, fi. 9, 10.

1878 aprilie 2, Grădiște (Sarmizegetusa n.n.)

Scrisoarea viceprotopopului Ioan Ianza din Grădiște adresată episcopului din Lugoj prin care îl anunță că îi va trimite cu carul obiectele achiziționate, la care mai adaugă un trup de soldat roman din piatră. Arată și locurile de unde s-au scos aceste obiecte.

Illustrisime Domne

Episcope!

În urma preagratioasei scrisori dein 21/9 Martiu a.c. am fostu togmitu respective promis 10 fl care ar duce cele 3 darabe de pietri și mărunțisiurile dein lădiția, inse neme nu s-a apucatu, diecandu: că cu atîta greutate le se va rupe carulu; asia avandu eu înca unu trupu de miliție romanu, ca să nu trametu doa cara numai cu acelea am promis după o dezbatere îndelungată 14 fl, pentru toate ca să le ducă, si asia pe Adam Sgercia care le a mai fostu cu pietri la Illustri-tetea voastră lu si trimetu cu ele, rogînduve ca dacă Ve se a părea prea scumpu — se fiu iertatu, căci alteca nu puteam face — deoarece intruadevăr pe unu caru ar fi venitu povară grea, ba si rupea carulu rămânandu în drumu. —

Tote acestea pietrii suntu aflate în otarulu Grădiscei în „Între Căli“ numitu, în partea de catre răsăritu a comunei pe lingă drumulu lui Trajanu numitu în diua de astazi.

Alaturu si onu banu de aramă pentru muzeu.

Suptu Leu se vede a fi unu vitielu apucatu în ghiara! —

La trupulu militelui deca cu tempu se va afla si capulu sapandu-lu voiu cumpăra si ocazionalminte spedui.

Serutindu-ve s dreapta, etorandu Arhiereasca benecuvîntare remanu

Illustr Vostre

Grădisce 2^a Aprilie s.n. 1878

Cel mai supus si ascultatoriu fiu

Ioane Ianza
v. Protopop

P.S. Ve rogu pentru a photographia de a Ill Voastre, dorindu a o ave ba mulți me întreba că nu o am.

Ioanu

Pe verso

Ps 4 aprilie 1878

5/4 878 li-am datu 16 fl.

Fil. Arh. St. jud. Alba, fond, Episcopia română unită Lugoj, actele episcopului Victor Mihalyi de Apșa, dos. nr. 29/1878, filele 11—12.

VII

1878 aprilie 5, Lugoj

Chitanță dată de Mihai și Adam Mihăiescu ca dovadă că au primit de la Episcopul Lugojului suma de 16 florini pentru transportul a 4 colete de la Grădiște la Lugoj.

Quitanta!

Despre 16 fl v.a. siesesprediece fl val aust cari subscrisii cumcă i-am primitu de la Illustritatea Sa Domnul Episcopu a Lugojului Dr. Victoru Mihalyi de Apșa pentru ducerea aloru 4 fruste petri antice de la Grădiște — la Lugosu prin aceasta recunoascemu si quitămu —

Lugosiu la 5 Aprilie st. n. 1878

16 fl. v.a.

x Mihaiu Mihăiescu
x Adamu Mihăiescu
prin Tamasu

Fil. Arh. St. jud. Alba, fond, Episcopia română unită Lugoj, actele episcopului Victor Mihalyi de Apșa, dos. nr. 29 1878, fila 10.

1878 aprilie 18/6, Grădiște (Sarmizegetusa n.n.).

Dovadă emisă de către viceprotopopul Ioan Ianza din Grădiște că a primit de la episcopul Lugojului suma de 40 florini pentru 6 obiecte arheologice și unele fragmente mai mici.

Recunoscintia

Suptscrisulu recunosc cumca am primitu de la Illustritatea Sa Domnulu Episcopu Dr. Victoru Mihalyi de Apsia o sumă de 40 fl patru dieci floreni valoare austr pentru următoarele anticități romane:

- a) Pentru Silvane Quartus Miles
- b) „ Aurelius Valentinus si alte frânturi mai mici
- c) „ Diis Compestribus
- d) „ Caius Ionus Proculus
- e) „ Unu Leu Mare
- f) „ Unu bustu de milite romanu

despre ce prein subscrierea proprie adeverescu
Gradisce 18/6 Aprilie 1878.

Ioane Ianza

Parohulu si v. Protopopu
Ulpiei-Trajane

Pe verso
15/11 877

s

12/4 878, 21/3 878

y

q

Fil. Arh. St. jud. Alba, fond, Episcopia română unită Lugoj, actele episcopului Victor Mihalyi de Apsa, dos. nr. 29 1878, fila 17.

IX

1878 august 2, Grădiște (Sarmizegetusa n.n.)

Scrisoarea viceprotopopului Ioan Ianza din Grădiște trimisă episcopului din Lugoj prin care îl anunță că îi va expedia câteva pietre funerare și figuri prin studentul Romul Raca. Arată locurile unde au fost descoperite, precum și faptul că un frontispiciu a fost transformat în „moara de sare”. Semnalează că mulți străini cumpără anticități pe care le duc în toate părțile mândrindu-se cu ele. Cere un avans bănesc pentru a putea rezolva chestiunile școlare ale copiilor săi.

Illustrissime Domne
Episcope.

Primindu prea gratiosa Ill vostre Epistola, miam luat u volia a ve rescrie cumcă pietrele de su pe Luni sau Marti in 6 Augustu vor sosi la Lugosiu.

Ele sunt u speduite prein Romulu Raca absolutu de a IV clasa gimn in Baiu-șiu, nascutu in Boutiarulu inferioru carele doresce a fi primitu la preparandia, fiindu unu copilu de perinti forte seraci, pentru porto nu va fi a se solvi nemicu.

Mi pare forte rău in se, cumca pietra cu inscriptiunea desi nu a fostu intrega, încă sa mai crepatu in două fiindu deja pornita spre aceea cu tote că togma cu leam dusu pană la Boutiaru, însă pentru aceea se pote cu me a bujune la locu si a se lege scrisorea care e aceasta:

Celelalte două sunt u figuri pe cari acumu nu le descriu mai de aproape; Pe lenga acestea. Ve am mai spediadu totu prein respectivulu 4 sfere cu hribe uscate pentru postu, ceeace cu umilintia miam luat u indresnela.

Ce se țiene de pretiuulu pietreloru, aceea va atârna de la benevelienția Ill vostre, deoarece nefiind întregi mai bine le veti estima.

Sau aflatu inscriptiunea de către Iovanu Munteanu jr. și figura de Leu in locul „Drascovu” numitu; Er figura de omu sa aflatu in comună in gradina lui si de catră Ionu Mitulescu, tote in vera, respective in primavara anului curentu.

TR

NAE

ET, PROCILI
IORES > INGENVI-
ILI > M > PROCIL
IMS > LIB > EIVS
EX VOTO.

Ași mai ave încă o piatra, unu frontispiciu de la unu pedestalu, infloratu, bu-naora ~~ca~~ cela ce lam fost speduitu Ill vostre, afltu în comuna în Ocolulu lui Avram Albulescu, si cumpăratu de mene încă în 1875 în carele de către unu Italianu sa săpatu una mōra de sare totu dein piatra de marmore, si e asediata de doi stelpi de piatra de marmore; deci cu voinde ami face alta morișca mai mica portabile; cu volia Ill vostre o ați spedui si aceea la Lugosiu spre a o așieza între anticitați; — ce se tiene de pretiulu ei asemenea lu lasu in aprețuirea Ill Vostre, — desi multi mau rogatu dein cești ce ne cercetează anticitățile noastre ca se va o vendu, dar nu am voitu si nu voliescu a da pana voiu potē nemicu la straini, că destule oru dusu în tote părțile și se laudă cu ele; Multiemita lui Ddieu că sa aflatu si dein ai nostri care se interesează de ele; și acela sunte-Ti Ill vostra!

Pomenita piatra seau mora e grea laolalta cu cele doa petiore, inse totusi deca cumva nu se va mai afla alte monumente ca se potemu solvi unu carausiu cucele pana la Lugosiu, — totuși me voiu ingriji cu ore careva ocasiune ale spedui cît se pote mai îngrabă.

Pana ce inse voiu pote servi si eu acestea, fiindu în cea mai mare perplesitate de bani cu educațiunea pruncilor, avendu peste vreo 3 săptămîni a duce fiului mieu er la scola în Orăștie carele e unu pruncu de cea mai mare speranția fiindu si acumu alu 3 lea Eminentu cu distinctiune III a, venu a cade la grația Ill vostre ca la celu mai bunu alu mieu parente si patronu si a ve rogă ca să vă îndurați ami trimite 60 fl v. austr în care suma apoi se va computa si prețul pietrilor, er ce va mai întrece ve voiu servi er cu pietri aflande, sau, in tomna candu vomu ave si noi veniturile nostre — cu tota fiasca supunere pe lenga cea mai mare multiemita io voiu reîntoarce.

Me liertați Illme! ca sum asia indrasnețiu, inse nu am ce face, că am mulți prunci si veniturile acumu suntu slabe cătu abia resuflăm de pe o die pe alta si nu după cerintia.

Sperându deci în bunătatea anemei ca o posedată sarutindu-Vă s. dreapta asorându arhieriasca benecuvântare, întru asteptarea mangâiosului rezultatul re-man.

Grădisce 2^a Augustu s.n. 878

Prea ascultatoriu fiu
Ioane Ianza
v. Protopopu

Ps. 6 Augustu 1878
24/8 1878 i-am tramisu 60 fl. v.a.
q

Fil. Arh. St. jud. Alba, fond, Episcopia română unită Lugoj, actele episcopului Victor Mihaly de Apșa, dos. nr. 48/1878, filele 5—6.

X

1878, august 29/17, Grădiște (Sarmizegetusa n.n.).

Scrisoarea viceprotopopului Ioan Ianza din Grădiște adresată episcopului din Lugoj prin care îi mulțumește pentru ajutorul bănesc acordat.

Illustrissime Domne Episcopo!

Mie Prea Gratosu Parente!

Nu se poțiu descrie bucuria ce mio a Ti causatu primindu multu stimata Ill vostre Epistola dein 24/12 Augustu a.c. însărcinată cu 60 fl. v.a. togma pe cându aveam să indrumazu pe fiulu meu la scoala.

Trametu deci recerutulu Reversu si adeverinția multiemîndu-ve dein adenculu anemei marea facere de bene în aceste tempuri grele, cu carea catre mene, ca catra celu mai micu fiu sufletescu Ve a-Ti Fi arătatu!

Ve am fostu scrisu încă si despre una piatra în care am facutu o mora de sare — despre care nu a Ti făcutu amintire, am să o trametu cu vre-o ocașiune sau ba?

Vă mulțumescu pentru cei 4 fl trimiși pentru hribe, dealtmentrea nu am asceptatu căci acelea le am fost trimesu fară a ascepta plata. Intre altele sarutindu-ve S. dreapte si etorandu arhieriasca benecuvântare remain

Ill Voastre

Grădisce 29/17 Augustu 1878

Prea plecatu si supus fiu
Ioane Ianza
v. Protopopu.

Ill S. DD Dr. Victor Mihalyi
Eppu Gcath în Lugoșiu.

Pe verso
P. 2 sept 1878
24/8 1878
q

Fil. Arh. St. jud. Alba, fond, Episcopia română unită Lugoj, actele episcopului Victor Mihalyi de Apșa, dos. nr. 48/1878, filele 11—12.

XI

1878, august 29/17, Grădiște (Sarmizegetusa n.n.).

Adeverință emisă de către viceprotopopul Ioan Ianza din Grădiște pentru 10 florini primiți de la episcopul Lugojului pentru trei obiecte de marmoră găsite în ruinele de la Ulpia Traiana.

Reversu

Despre 10 fl diece floreni valoare austr cari subscrisulu, pentru inscripțiunea mormentală „Procili Iores Ingenui“, pentru o frîntură mică omenească si pentru:

unu capu de leu, tote dein piatra de marmore aflate în ruinele Ulpiei Trajane
în anul 1878 de la Ill Sa Domnulu Episcopu alu Lugojudui GCatholicu Dr Victoru
Mihalyi de Apșia cumca i-am primitu adeverezu
Grădișce 29/17 August 1878

Ioane Ianza
v. Protopopu
Trajane GCatholicu

Fil. Arh. St. jud. Alba, fond, Episcopia română unită Lugoj, actele episcopului
Victor Mihaly de Apșa, dos. nr. 48/1878, fila 13.

QUELQUES DOCUMENTS EN CE QUI CONCERNE LES MONUMENTS ARCHÉOLOGIQUES — ROMAINS DE ULPİA TRAIAN SARMIZEGETUSA

— Résumé —

Les auteurs interprètent et publient un groupe de documents qui se réfèrent aux divers objets archéologiques découverts entre les années 1875—1878 à Ulpia Traian Sarmizegetusa et transportés à Lugoj, où l'évêque grec — catholique Victor Mihali met les fondements d'un musée d'antiquités romains.

On fait des précisions liées à la vaste zone archéologique de la capitale de Dacia — romaine, avec les lieux d'ou ils ont été tirés, ou dans lesquels ont surgi des différentes pièces archéologiques avec le diversité et la valeur du matériel archéologique, la composition et les dimensions et les autres.

Les documents procurent des informations intéressantes liées à l'intérêt de plus en plus large des contemporaines pour l'acquisition de ces antiquités et des étrangers aussi, la ville Hațeg est devenu dans cette période une foire d'antiquités.

Les informations se réfèrent aux moyens de transport du temps, aux unités de mesure utilisés dans cette époque.